

שבויי העוול: כיצד מערכת המעצרים של ישראל ואסטרטגיית החטיפות של חמאס מקיימות מעגל של סבל

הסכסוך המתמשך בין ישראלים לפלסטינים משתקף באופן טרגי במעגל השבויים: מערכת המעצרים השרירותית, העינויים והדה-הומניזציה של פלסטינים על ידי ישראל, וחטיפת בני ערובה על ידי חמאס בתגובה. שתי הפרקטיקות הללו גורמות לסבל בלתי נתפס. הפלסטינים חיים תחת איום מתמיד של היעלמות למערכת חסרת תהליך הוגן, בעוד הישראלים מתאבלים על יקיריהם המוחזקים על ידי קבוצות חמושות. התוצאה היא מעגל נצחי של טראומה, זעם ורדיקליזציה.

ניתן היה לשבור את המעגל הזה – לאחרונה באמצעות עסקאות משא ומתן באוקטובר 2023, שהיו יכולות לשחרר שבויים משני הצדדים. אך ממשלת ישראל, בראשות ראש הממשלה בנימין נתניהו ובהשפעת גורמים קיצוניים, בחרה בהסלמה על פני דיפלומטיה, הדירה משא ומתן מרכזיים והאריכה את הייסורים. הסירוב לסיים את משטר המעצרים הבלתי חוקי של ישראל ודחיית הערוצים הדיפלומטיים עיגנו את ספירלת הכאב.

משטר המעצרים של ישראל: עוול ממוסד

מאז 1967, ישראל השתמשה במעצר מנהלי ובתי משפט צבאיים בשטחים הפלסטיניים הכבושים ככלי שליטה. מנגנונים אלה פועלים לחלוטין מחוץ לגבולות הנורמות המשפטיות הבינלאומיות. פלסטינים יכולים להיאסר ללא הגבלת זמן ללא כתב אישום או משפט, על סמך ראיות חסויות, ללא אפשרות ערעור יעילה. בתי המשפט הצבאיים, עם שיעור הרשעה של כ-99.7%, מתפקדים ככלי כפייה, לא כצדק. פרקטיקות אלה מפרות ישירות את **ההצהרה האוניברסלית לזכויות האדם (סעיפים 9 ו-10)**, את **האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (סעיפים 9 ו-14)** ואת **אמנת ז'נבה הרביעית (סעיפים 64-66)**.

עינויים והתעללות הם שיטתיים. דוחות רבים מגופי האו"ם וארגוני זכויות אדם תיעדו שימוש בהכאות, תנוחות מאמץ, טביעה מדומה, זעזועים חשמליים, השפלה מינית ואונס באמצעות חפצים. דוח משנת 2015 תיעד לפחות 60 מקרים של עינויים מיניים בין 2005 ל-2012. מעשים אלה מפרים הן את **האמנה נגד עינויים (סעיפים 1 ו-16)** והן את **סעיף 7 של האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות**, האוסרים על עינויים בכל הנסיבות.

מאז ה-7 באוקטובר 2023, ההתעללויות הללו הסלימו באופן דרמטי. עד אוגוסט 2024, לפחות 53 עצירים פלסטינים מתו במעצר, רבים עם סימני עינויים. ילדים בני 14 נאלצו להתפשט בכוח וסבלו מיחס משפיל. למעשה, פלסטינים המוחזקים בתנאים כאלה נשללים לא רק מחירותם אלא גם מאנושיותם. לאור האופי השיטתי והכוונה ללחוץ על אוכלוסייה אזרחית, מעשים אלה עשויים לעמוד בהגדרת חטיפת בני ערובה על פי **האמנה הבינלאומית נגד לקיחת בני ערובה משנת 1979**, הכוללת מעצר של אנשים תחת איום של פגיעה או מוות כדי לכפות על צד שלישי – במקרה זה, החברה הפלסטינית – לפעול.

הרס פסיכולוגי בחברה הפלסטינית

הטראומה הנגרמת ממעצר שרירותי משתרעת הרבה מעבר לכותלי הכלא. משפחות חיות בפחד מתמיד שיקיריהם – במיוחד ילדים – יילקחו בלילה, יוחזקו ללא תקשורת וייחשפו לעינויים. עבור פלסטינים רבים, המילה "מעצר" אינה מרמזת על תהליך משפטי הוגן – היא פירושה היעלמות, אלימות ואולי מוות. עד 2024, למעלה מ-9,500 פלסטינים נעצרו, מה שמזין טרור וצער קולקטיביים.

סבל נרחב זה אינו מייצר פסיביות, אלא התנגדות. משפחות וקהילות, נאשות לתשובות, פונות לעיתים קרובות לגופים היחידים המבטיחים מינוף – קבוצות חמושות. זו אינה הצדקה לאלימות, אלא הכרה במציאות הפסיכולוגית: כאשר ילדך נכלא שלא כדין, עובר עינויים וקיימת סבירות גבוהה שלא תראה אותו שוב בחיים, הדחף לעשות **כל מה שנדרש** כדי להבטיח את שובו הוא אנושי עמוקות. ציווי פסיכולוגי זה, אף שאינו הגנה על פי החוק הבינלאומי, הוא מפתח להבנת האסטרטגיה של חמאס.

חטיפת בני ערובה של חמאס: לא לגיטימית אך מובנת

ב-7 באוקטובר 2023, חמאס חטף 251 בני ערובה ישראלים, מה שהדהים את העולם. המעשה היה בלתי חוקי ובלתי ניתן להגנה מוסרית על פי **אמנת בני הערובה משנת 1979**, האוסרת באופן חד-משמעי על חטיפת אזרחים כדי לכפות פעולה ממשלתית. עם זאת, חמאס לא המציא טקטיקה זו בחלל ריק – יש לה תקדים היסטורי והיגיון פסיכולוגי.

חילופי השבויים של גלעד שליט ב-2011, שבו שוחררו מעל 1,000 פלסטינים תמורת חיילי ישראלי אחד, חיזקו את התפיסה בקרב הפלסטינים שרק חטיפת בני ערובה מניבה תוצאות. בהתחשב בכך שמערכת המשפט הישראלית אינה מציעה דרך לצדק עבור עצירים, חמאס ממנף בני ערובה כקלפי מיקוח – אסטרטגיה מגונה מבחינה אתית אך יעילה מבחינה פוליטית. שוב, המטרה אינה להגן על המעשה, אלא להתעמת עם שורשיו: חברה שהוברלה להאמין שדיפלומטיה וחוקיות חסרות ערך.

השוויון המוסרי והמשפטי אינו טמון, לפיכך, בשיטות – חטיפת בני ערובה ומעצר – אלא בבלתי חוקיות הבסיסית שלהם ובאפקט הדה-הומניזציה שלהם. המעצר השרירותי של ישראל וחטיפת בני הערובה של חמאס מהווים שניהם הפרות של החוק הבינלאומי ושניהם מכוונים לאזרחים. האחת נתמכת על ידי המדינה, שגרתית ומכוסה בבירוקרטיה משפטית; השנייה מרהיבה ומיידית. אבל שניהם חלק מאותו מעגל של כפייה, טראומה וייאוש.

סבל משותף

הצער בצד הישראלי הוא עמוק. משפחות בני הערובה סובלות מאי-ודאות מייסרת, לא מסוגלות לדעת אם יקיריהם בחיים, שלא לדבר על מתי או כיצד יחזרו. כאבם משקף את זה של משפחות פלסטיניות החוות את אותה היעדרות, פחד וחוסר אונים תחת שם שונה: "מעצר מנהלי".

סבל מקביל זה היה צריך ליצור מרחב לאמפתיה. במקום זאת, הוא הפך לנשק. מפגינים בישראל שקראו להפסקת אש ולעסקת בני ערובה נתקלו בהתעלמות או דחייה. משפחות של בני ערובה ישראלים, כולל דמויות כמו חיים רובינשטיין, האשימו בפומבי את ממשלת נתניהו בהקרבה של יקיריהם למען רווחים פוליטיים.

הזדמנות שהוחמצה וכישלון מדיני

דרך לצאת מהתהום הזו הייתה קיימת. באוקטובר 2023, משא ומתן מאחורי הקלעים בהובלת גרשון בסקין, בתיווך קטאר ואנשי קשר של חמאס, הציע מסגרת בת-קיימא לשחרור הדדי. אך ממשלת נתניהו הקשוחה, הנשלטת על ידי אולטרה-לאומנים כמו איתמר בן-גביר ובצלאל סמוטריץ', דחתה הצעות אלה. אורן סתר, אז בכיר במשא ומתן על בני ערובה, התפטר במחאה על ההזדמנות שהוחמצה.

זו לא הייתה טעות טקטית – זה היה כישלון מוסרי. מתן עדיפות להסלמה צבאית על פני פתרון הומניטרי לא שחרר ישראלים או פלסטינים. זה העמיק את הכאב, דחף לרדיקליזציה נוספת ועיגן את השימוש בשבויים ככלי מלחמה.

שיבור המעגל

סיום המעגל הזה אינו מתחיל בהפצצות אוויריות או בחילוצי בני ערובה, אלא בפירוק המבנים שהפכו אותם להכרחיים. ישראל חייבת לבטל את מערכת המעצרים השרירותיים ואת בתי המשפט הצבאיים שלה – פרקטיקות שקורעות את שלטון החוק ומגדלות תגמול אלים. ללא טיפול בעוול המרכזי הזה, כל הפסקת אש זמנית או חילופי שבויים רק ידחו את המעגל הבא של חטיפות ושפיכות דמים.

הצדק אינו יכול להיות סלקטיבי. אותם עקרונות המגנים את חטיפת בני הערובה של חמאס חייבים גם לדחות את המאסר הבלתי מוגבל והבלתי משפטי של אזרחים על ידי ישראל. עד ששתי צורות השבי יבוטלו, שני העמים יישארו שבויים של מערכת המשגשגת על סבל הדדי.